



אני בשיחה איילת שני
צילום: תומר אפלבאום

"לא היה שום ידע לגבי טיפול בילדים שחזרו משבי, אז המצאנו. החלטנו לא לחבק, לא לגעת – ולא לשאול שאלות"

**אפרת ברון הרלב, מנהלת מרכז שניידר לרפואת ילדים, קיבלה את
פני החטופים כבר ברדתם מהמסוק. היא ידעה שאסור לה לטעות**

להבין מי הילד. איך לדבר איתו. האם הוא בגיל שאנחנו יכולים לשתף אותו? לבקש את הסכמתו? צריך להבין את התרבות. את השפה. את הסביבה. מאיפה הילד מגיע, מי ההורים שלו, מה החוץ המשפחתי. זה בסיס לתהליך כולו. עם ילד זה לא מספיק להגיד – אוקיי, אנחנו הולכים על פרוטוקול טיפול בלוקמיה.

כמו בגריאטריה. המשפחה בפרונט ולא המטורפל עצמו. נכון. האם אני מול אמא שקראה הכל על המיחלה, ומרגישה שהיא יכולה וצריכה להחליף את כל הצוות הרפואי ואני צריכה איכשהו לעבוד עם זה, או, סליחה על הסטריאוטיפיות, מול משפחה שבאה מרהט, וכשאני מסבירה לאב מה סדרי הטיפול, הוא פתאום אומר – אבל אין לי מקרר עם חשמל, יש לי רק גנרטור והוא פועל בשעות מסוימות, איך נסדרת עם התרופות?

אז מה קרה אחרי שהחלטת שהילדים השבים יגיעו אלייך?
כתבתי מייל ארוך למשרד הבריאות, עם כותרת אופטימית, משהו בסגנון "הילדים ישובו בקרוב", ופירטתי בו, לפי פרקים, את התשתית, את ההכנות, מה צריך ללמוד וללמד, ויאללה בואו נתכונן.

איך אפשר להתכונן לאירוע חסר תקדים?
תראי, חיפשנו ספרות רפואית. ובאמת לא מצאנו. אגב, אני יכולה להגיד לך שעכשיו התחלתי לכתוב מאמר לכתב העת הרפואי "NEJM", שעוסק בזה – וכששלחתי להם את ההצעה הכתובת, על טיפול בילדים בשבי, התשובה היתה "לא תודה".

זה לא רק שאין ידע קליני על טיפול בילדים שהיו בשבי. אין ידע פסיכולוגי. אין ידע היסטורי. רי. פשוט אין ידע.

מצאתי איזה משהו בסיירה לאון, על ילדים שהיו בשבי, אבל זה לא היה דומה. אמרתי אוקיי. אז נמצא. התחלנו בתשתית. היה ברור שזה לא צריך להיות כמו בית חולים, אלא כמו בית, שהם צריכים להרגיש בטוחים ומוגנים, ושהם והמשפחה יודקו גם לפרטיות, וגם למרחבים כלשהם, שיוכלו לצאת ולהסתובב או לשבת יחד. התחלנו

למה אליכם? למה לא לדנה? למה לא לשיבא?
כי אנחנו בית החולים לילדים היחיד שהוא stand alone. פה אוכלים ושותים ומדברים ועושים רק בילדים. דנה באיכילוב בית חולים מצוין. ספרא בשיבא בית חולים מצוין. אבל למי נהל בית חולים, בסיטואציה של מלחמה, יש מי ליון דברים לחשוב עליהם, ורובם ככולם קשורים לרפואת מבוגרים, גם אם רפואת הילדים בבית החולים שלו רצינית ומצוינת. כאן אנחנו חושבים רק על ילדים. כל מי שעובד פה מוכוון ילדים. החשמלאי עושה את העבודה שלו בצורה שונה, מותאמת לילדים, וכמוהו הסניטר והטבח, וכמוכן גם הצוות הרפואי. וכשאני חושבת על ילד או ילדה שהיו בשבי, אני לא חושבת רק על האפשרות שהם ישובו פצועים, או שהם עברו התעללות מינית חלילה, ועל הטיפול הרפואי שהם צריכים, אלא על התמונה כולה. על כל הצרכים שלהם, כילדים, מא' עד ת', כפי שאנחנו פה יודעים ורגילים לספק. תראי, כרופאה, מה החלק הקל, כביכול? ההליך הרפואי. לרפא מסרטן. להכניס פצוע לניתוח. אבל החלק האחר, של הצרכים והמורכבות, הוא כל הזמן משתנה. הוא מצריך חשיבה אחרת.

אז את בעצם אומרת, בדומה נניח לרופאים שתומכים בהפרדה מגדרית ברפואה, ואומרים רפואת נשים אינה דומה לרפואת גברים ולהפך – רפואת ילדים אינה דומה לרפואת מבוגרים.

שום דמיון. ילדים אינם מבוגרים קטנים. למרות זאת, 95% מהכסף שמושקע במערכת הבריאות העולמית מושקע במבוגרים, ומושקע לא במניעה אלא בטיפול. בעיניי, התפקיד של רופאי ילדים הוא לגרום לכך שהילדים הבריאים של היום יהפכו למבוגרים הבריאים של מחר, וככל שהשנים חולפות והרפואה מתקדמת, יש לנו יותר ויותר יכולות ניבוי ומניעה. ככל שנביא את רפואת הילדים לקדמת הבמה, ונעמיד אותה תחת הזרקור של המחקר והפיתוח, ייטב לכולנו.
זה ברמה המהותית. מה לגבי הצרכים השונים? אם הפרוצדורה הרפואית היא החלק הקל, ממה מורכב החלק הקשה?

תציגי את עצמך.
אני בת 57, אמא לארבעה בנים. אני רופאת ילדים וטיפול נמרץ ילדים ומנהלת מרכז שניידר לרפואת ילדים. למרות שבשני העשורים האחרונים בקריירה שלי אני עוסקת במינהל רפואי, אני לא מוותרת על המקצוע שלי. אני אוהבת להיות רופאה. אוהבת את המגע עם הילדים וההורים. זה חשוב לי.
הבחירה בקריירה כרופאת טיפול נמרץ ילדים היא בחירה מורכבת כשלעצמה. בטח ובטח במדינת ישראל. עדיין, מניחה שדבר לא הכין אותך לאתגר שעמו התמודדת לפני כחודש. ממש לא. שום דבר גם לא היה יכול להכין אותי לזה.

מתי נודע לך לראשונה על כך שהילדים השבים עומדים להגיע לבית החולים שאת מנהלת?

לא נודע לי, אני החלטתי על זה. ב-7 בחודש, ב-7:05 בבוקר, הודעתי לצוות בית החולים שאנחנו נועדים למתכונת חירום ומעבירים את כל המיחלות לאזורים המוגנים. בערב של אותו יום, היינו כבר בסוף התהליך. העברנו את כל המחלקות, מהאונקולוגית עד הטיפול הנמרץ, על כל הציוד המורכב והרגיש. 12 שעות של טירוף בלתי פוסק, ואז בשבע בערב, אני מרימה את הראש לראשונה, מסתכלת סביב ואומרת – רגע, אבל איפה הם? איפה הילדים?

נערכתם לקליטה של ילדים פצועים מהעוטף.
כן. ציפינו לזה, היינו מוכנים, אבל הילדים לא הגיעו. בסופו של דבר התברר שהיו מעט מאוד ילדים פצועים באירוע הזה, והם הגיעו לסורוקה. לקח לי המון זמן להבין שיש בעצם שלוש אופציות לילדי העוטף שלא הגיעו לבתי החולים – האחת היא שהם ניצלו, השנייה היא שהם נרצחו, והשלישית, שבאותו יום עוד היה קשה להעלות על הדעת – שהם נחטפו. אחרי שבוע בערך, כשהתמונה התבהרה, והתברר שיש כ-30 ילדים חטופים, נכנסתי לאובססיה מוחלטת. התחלתי לשגע את כל העולם. פניתי לכל מי שאני מכירה ולעוד רבים שאני לא מכירה, עם שני משפטים – הילדים חייבים לחזור ראשונים, והילדים חייבים להגיע לכאן.



מחדר אחד לדוגמה. בנינו אותו ממש עד הפרט האחרון, כולל צעצועים. השלב הבא היה להתחיל לארגן את המחלקה הזאת, לפי הילדים והמשפחות. מה גיל הילד. איזו מיטה הוא יצטרך. שני ההורים ירצו להישאר איתו? יש בכלל שני הורים? בנינו את החדרים לפי ההרכבים, והכנו פלאן בי לכל דבר, אם ההרכב המשפחתי יהיה שונה. הבנו שנצטרך להיות גמישים. וכל זה, כשאתם לא יודעים בכלל אם יש היתכנות לשובם.

כן, זה היה חודש לפני שהתחיל המשא ומתן. זה לא היה נורא, חדרי הרפאים האלה? לראות אותם ולדעת שאולי לא יהיה בהם שימוש.

זה היה נורא. כל פעם שעלינו לשם, בכינו. כל מי שעבד שם, בכה. היו לנו 38 דוכוני צעצוע שמיקמנו שם במחלקה. דובי על כל מיטה. זה ממש ריסק את הלב, כל פעם מחדש, לראות את הדובי יושב על המיטה ומחכה. במקביל, התחלנו לעבוד על התורה.

מה כללה התורה?

בעיקר מה לא לעשות. שוב, ידענו שאת החלקים הרפואיים, ככל שיידרשו, אנחנו כבר נדע לעשות. אבל כל השאר בלתי ידוע, וכשאתה לא יודע מה לעשות, אל תעשה. או אמרנו – לא נחבק, לא נשאל שאלות, לא נתערב, לא ניגע. מה כן? החלטנו, אני והסגן שלי, שנסתכל. שאנחנו נהיה אלו שהולכים פיזית למנחת, ונסרוק בעינינו את המגיעים, כדי להבין מה מצבם הרפואי. ידענו שאנחנו מספיק מנוסים כדי להבין במבט מה אנחנו רואים.

מה רואים?

קודם כל שכולם בהכרה. את הצבע שלהם. האם מישו מתנשם באופן מיוחד, או מתקשה לעמוד על הרגליים, או רכון קדימה. לשמחתי המצב של כולם היה פחות או יותר סביר אחרי 54 ימים בשבי. חיבורים. רויים. אבל אפשר היה לראות שהם בסדר מספיק בשביל שלא ניגע בהם. לא נתנפל עכשיו עם בדיקות דם וכדומה. הם מדברים. הם הולכים. אפשר להניח להם.

מה לגבי מצבם הנפשי?

כאן היו הבדלים שאפשר היה לראות מהרגע הראשון.

הם נבעו, לדעתך, מאופיים או מהתנאים שבהם הוחזקו?

תראי, מעבר לשוני באופי, לכל אחד מהשבים היו את החיים שהיו להם עד 7 באוקטובר – זה פרק אחר. הפרק השני הוא 7 באוקטובר, ומה שעיבר עליהם באותו יום, הוועות שחוו, הרציחות שהיו עדים להן. החטיפה עצמה. גם שם כמובן לכל אחד היתה חוויה שונה בתכלית. הפרק השלישי הוא השביל, ומה שעבר עליהם שם. אפשר היה לראות בעיניים – כן, הוא בסדר, אבל הוא כנראה פחות בסדר מזה שיושב לידו.

בניגוד באמת לסיטואציות שאת מתמודדת



משפחות אשר ומשפחת גולדשטיין בשנידר. "לשמחתנו כל המשפחות בחרו להישאר כאן כמה ימים"

הרגשתי שאני צריכה להשתמש בכל החושים שלי, כרופאה, כבן אדם, כאמא, הכל ביחד. לדעת שדבר אחד אסור לי, וזה לטעות. וברגע הזה, שבעצם חזר על עצמו כמה פעמים, עם כל הגעה של חטופים, כל הזמן בדקתי את עצמי, אולי טעינו במשהו? אולי, למרות התכנון המוקדם, החמצנו משהו?

והחמצמתם? היתה הפקת לקחים מפעם לפעם?

כן. למשל, כשהכנו את המחלקה, הכנו גם בגדים ונעליים על המיטה. לכל ילד וילד, במידתו. פחות התייחסנו לעניין הצבעים והסגנון, כי אמרנו, טוב נו, זה ישנה למישהו אם הוא לובש אדום או סגול? אז כן, בלילה הראשון התברר שזה ממש משנה. אז בפעמים הבאות הצענו למשפחה לבחור בגדים מתוך המחסן שלנו.

מה עוד?

חשבנו שהמשפחות ירצו לפגוש את החטוף כמה שיותר מהר. ממש ביציאה מהמעלית. מרוב התרגשות, אף אחד לא התעכב לשאול רגע, אולי זה לא מתאים פה, ליד כולם? אחרי המפגש הראשון ראיתי שהמשפחות ממש נתקעו שם, ושהצוותים עומדים ומסתכלים, ומוזלים דמעה כי איך אפשר שלא, ושכלי כוונה פגענו בפרטיות שלהן. אז בפעם הבאה כבר הצעתי לעשות את המפגש בחדרים, במחיר עוד עשר שניות הליכה והמתנה, ובאמת רוב המשפחות העדיפו לחכות בחדר.

האם היתה איזושהי הצדקה רפואית לשהות של המשפחות והילדים בבית החולים?

לא, אבל לשמחתי הם בכל זאת בחרו להישאר שם, יומיים ושלושה ויותר.

אף אחד מהשבים לא נדרש לטיפול רפואי או אפילו להשגחה?

לא.

כלומר, לא פגעו בהם פיזית.

אף אחד מהילדים שהיו אצלנו לא עבר התעלות פיזית. היינו צריכים רק לראות שהם שותים, אוכלים, שבדיקות הדם שלהם בסדר. היה איזה כאב בטן פה ושם, כל מיני שטויות. בשוטף, ילד במצב כזה זה ילד שמשחררים הביתה. לשמחתנו כל המשפחות בחרו להישאר כמה ימים, גם אלו שאמרו כבר ביום הראשון – תודה, אבל מחר

איתן בשוטף, פה כל הסיפור היה מונח בפניך קודם לכן.

הסיפור הוא סיפור שחלקים ממנו ידועים, וקיבלנו מראש והתכוננו, אבל כל השאר לא ידוע. לא ידענו מה קרה ב-7 באוקטובר, ולא מה קרה בשבי.

מה קרה שם, במפגש הראשון? ברדתם מהמסוק?

קודם כל שאלנו אותם מה הם רוצים. לשבת על כיסא גלגלים? לשכב במיטה? ללכת? כולם רצו ללכת. ליווינו אותם עם כיסאות גלגלים, למקרה שהם יתחרטו, אבל אף אחד לא התחרט. היה נער אחד שראיתי שהוא חרד מאוד. הכנו להם מראש כניסה מאזור נסתר, אבל בתוך האזור הזה היה מסדרון, שבזמן ההכנות חשבתי שהוא יכול להפחיד אותם, כי הוא נראה קצת כמו מנהרה. מסדרון ארוך, בלי חלונות, מתחת לקרקע. אז תלינו דגלי ישראל, לכל אורכו, כדי לסמן להם שהם בבית. כשהלכתי שם עם הנער הזה, ראיתי שזה לא עזר. שהוא דרוך. "מי זה שם?" הוא שאל אותי. אמרתי לו "זה חייל, ששומר עלינו, אל תדאג. אין פה אף אחד." "אז מה יש בסוף, מעבר לפינה?" הוא שאל שוב. אמרתי לו "כלום. שום דבר. אין עיתונאים, אין צלמים, אין אנשים. זה מסדרון, והוא רק שלנו. אף אחד לא רואה אותנו". הוא לא היה רגוע. רצה לוודא. "בטוח בטוח בטוח שאין שם אף אחד?" ואיך את הרגשתי?

תראי, זה אירוע מורכב. אני אמורה להיות שם, אבל אמורה גם לא להיות. לגעת, לא לגעת, לכוון אותם לתוך החדר. אין באמת נכון ולא נכון.

"חששתי שהמסדרון פה יפחיד אותם, כי הוא נראה קצת

כמו מנהרה. אז תלינו דגלי ישראל לכל אורכו. כשהלכתי

שם עם אחד הנערים ראיתי שזה לא עזר. שהוא דרוך.

'מי זה שם', הוא שאל אותי. אמרתי לו שזה חייל, שלא ידאג.

הוא לא היה רגוע. רצה לוודא. 'בטוח שאין שם אף אחד?'"



צילום: דוברות מרכז שניידר

האם זמן ההתאוששות היה קשור להבדלים בתנאי השבי?

תנאי השבי כל הזמן השתנו, כי רובם עברו ממקום למקום. אחת האמהות סיפרה, למשל, שהם היו בהתחלה אצל משפחה. המשפחה הזאת טיפלה בהם יפה, איפשרה להם להתערות בבית, חלקה איתם את האוכל. אבל אז הם עברו למקום אחר, שהשוכים בו אסרו עליהם לקום או לדבר. אמרו להם שאין יותר ישראל, שאין להם לאן לחזור. האמא הזאת סיפרה לי שלילה אחד הוציאו אותם מהמסותור כדי להעביר אותם למקום אחר, ואז היא ראתה לראשונה את החורבן סביבה. וח־ שבה לעצמה – איזה מסכנים. הייתי המומה. הס־ תכלתי עליה ואמרתי וואו. את הולכת בין ההריסות, כשבויה, עם ילדייך, אחרי טראומה כל כך קשה, אחרי ששכלת בני משפחה, ואת לא יודעת אם תחיי או לא, ועדיין יש לך מספיק אמו־ פתיה כדי לחשוב שהם מסכנים. איזו גדולה. מה עוד סיפרו?

שהם היו רעבים. כולם. כל הזמן. ובאותה נשי־ מה גם אומרים – אבל גם לשוכים לא היה אוכל. לא שהרעיבו אותנו, פשוט גם להם לא היה. הם פחדו מאוד. מאוד. בכל רגע ורגע.

הם באמת האמינו שאין להם לאן לחזור? שלא מחכים להם?

חלקם. היו כאלו שהצליחו לשמוע שברי חד־ שות. היתה סבתא מופלאה שהצליחה להאזין לטר־ נויסטור. היתר ניוונו מהשוכים, שאמרו להם שהם יישארו שם לתמיד ושהם דואגים להם יותר מי־ ראל, ולראיה – ישראל מפציצה ותהרוג את כולנו יחד. אם היו דואגים לכם באמת, לא היו מפציצים. בסופו של דבר, בכל האירוע הזה, לא עסקת ברפואה.

כאילו לא, אבל כן. ממש היום בבוקר היתה לנו הרצאה של מתמחה צעירה על תקווה ברפואה ומ־ שמעותה. יש על זה לא מעט מאמרים ומחקרים, ואני מאמינה שלתת לאנשים תקווה זה חלק מר־ פואה. זה חלק ממה שאנחנו עושים עם הילדים שמאושפזים פה בשוטף, לצד הטיפול הרפואי, אבל באמת בפרופורציות אחרות. בשוטף זה 50:50, ועם השבים זה היה אולי 90:10. זה חלק מהתפקיד של־ נו, כאנשים שעוסקים ברפואה. לא פסיכולוגים. לא מרפאים באמנות. אבל גם להביא, למשל, ספר למ־ חלקה, ולא להציע אפילו, רק לחכות ולראות, אולי מישהי מהאמהות השוכות תרצה להסתפר או לסדר את השיער, ולראות, אחר כך, שהיא מרגישה יותר טוב עם עצמה, גם זו רפואה. אז כן, גם מניקור ותס־ פורת זה לפעמים רפואה.

מה היה הרגע הקשה ביותר עבורך?

זה היה ביום שבו נגמרה הפסקת האש. צבע אדום, ולי יש בראש את אחת החטופות שבעלה נותר בשבי. קמתי ונסעתי לבית החולים, והיא בדיוק באה מולי במסדרון ואמרה לי "זהו, הוא נשאר שם. הוא ימות שם". עניתי לה, אפרופו רפואה ותקווה, "תשמעי, אני רוצה רגע לשקף לך משהו. אני רוצה לספר לך איך כל זה נראה מהצד שלי. את הגעת לפה לפני שלושה ימים. עד שראינו אותך עומדת כאן, הרגשנו מה שאת מר־ גישה עכשיו. יש מלחמה. יורים. החטופים לא יש־ רדו. הם לא יגיעו. והנה את פה. שרדת 52 יום תחת ההפצצות הנוראיות האלו, את יודעת שאפ־ שר לשרוד. את יודעת, יותר ממני, שזה אפשרי". זה העניין עם תקווה. היא חייבת להיות. זה מה שנותן כוח.

"הילדים רצו לאכול שניצל ופירה. היתה ילדה שרצתה חטיפים, ולא היתה מוכנה לגעת בשום דבר אחר. אז במשך ארבעה ימים היא אכלה אך ורק חטיפים. לא התערבנו. צפינו בתהליך שהם עברו, שנפרס על פני כמה ימים. זה התחיל מאפס בחירה בחיים, בלי יכולת לדבר, לצחוק, לבכות, להסתכל מהחלון, להביע דעה"

חטיפים ולא היתה מוכנה לגעת בשום דבר אחר. אז במשך שלושה או ארבעה ימים היא אכלה אך ורק חטיפים. לא התערבנו. צפינו בתהליך הזה שהם עברו, שבעצם נפרס על פני כמה ימים והת־ חיל מאפס בחירה בחיים, בלי יכולת לדבר, לצ־ חוק, לבכות, להסתכל מהחלון, להביע דעה. במשך הימים הללו, זה פשוט התפתח לאט. רגע לצאת מהחדר. אולי בא לך לראות איפה אפשר לצייר פה? יש פינת ציור בקצה המסדרון, ואני הולכת איתה לאט־לאט לשם, והיא לא מסכימה בלי אמא. אז אמא מצטרפת. ולמחרת, בפעם הש־ נייח, היא כבר מסכימה לבוא לבד. זו התרגלות לסיטואציה שהיא מצד אחד מאוד מוגנת, ומצד שני מאפשרת נרמול. יצרתם מרחב מעבר.

כן. מרחב מעבר נעים, חם, כיפי, אבל כזה שמאפשר גם רגעי קושי ושבירה. שכל הזמן יש שם מישהו שאפשר לדבר איתו, אבל המסר הב־ רור הוא – אם אתם לא רוצים לדבר אתם לא צריכים לדבר. וגם כאשר הכוחות האחרים נכנסו לתמונה – הצבא, שבי־, המכון לרפואה משפטית – זה נעשה בעדינות ובריגישות רבה. תרחיבי.

הם לא נכנסו בכלל לפני שקיבלו אישור מהצ־ וות הפסיכוסוציאלי והרפואי שלנו. גם ההליך עצמו בוצע בריגישות עצומה. מה שהיה מדהים זה שהילדים עצמם רצו לדבר, כי הם הבינו שעשויה להיות לזה משמעות גדולה עבור יתר החטופים.

נלך הביתה. זו היתה מחמאה אדירה עבורנו. אז אנחנו בעצם מדברות על אשפוז בבית חו־ לים, בלי כל הצדקה רפואית, ודאי לא כמו בת־ רחישים שנערכתם אליהם. נכון.

אז מה עושים רופאים שלא נדרשים לטפל ולרפא?

המון דברים. קודם כל להקשיב. לא שאלנו, אבל מהר מאוד הם התחילו לדבר. כולם העדיפו לא לצאת מהחדר בהתחלה. חיכינו בסבלנות. השארנו את המחלקה שקטה, דוממת. ואז זה הת־ חיל לקרות, כמו בסרטים מצוירים, שמוציאים את הראש, מסתכלים ימינה ושמאלה וחוזרים. ואז הם אזרו אומץ כדי לבקש משהו לאכול. מה הם רצו לאכול?

שניצל ופירה. הם הגיעו בעצם לפנות בוקר, ישנו רוב היום, ובלילה כבר נשאלנו – אפשר שניצל ופירה? 12:30 בלילה. ברור שאפשר. וכך עלו מן המטבח מנהל המטבח וסגנו, במדים מגוהצים, עם כלים יפים, לא פלסטיק, והגישו להם בגאווה שניצל ופירה. אנחנו היינו מודאגים קצת מריפדינג סינדרום (כעיות רפואיות שעלו־ לות להיווצר בעקבות הזנה מהירה ועודפת לאחר מצב של רעב – א"ש), והיו לנו הרבה ישיבות עם הדיאטנית, מה ואיך הם יאכלו כשהם יגיעו, אבל כשהם הגיעו הבנו שזה לא ישים. לכי תגידי עכ־ שיו לילד שרוצה פיצה או שניצל "לא, תאכל בי־ צה קשה וגבינה לבנה". היתה ילדה שרצתה